

جستارهایی در
فلسفه هنر

احمد رضا معتمدی

www.ketab.ir

کتابخانه فرهنگ و اندیشه اسلامی
انتهی انتشارات

جستارهایی در فلسفه هنر

احمد رضا محمدی

مؤسسه فرهنگی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۵

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان نورمحمدی

چاپ و صحافی: هنگام

سرشناسه: مقتدی، احمد رضا، ۱۳۴۵.

عنوان و نام پدیدآور: جستارهایی در فلسفه هنر / احمد رضا محمدی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۲۲۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۳۷۶-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: هنر - فلسفه - مقاله‌ها و خطابه‌ها.

موضوع: Art -- Philosophy -- Addresses, essays, lectures

موضوع: هنر - مقاله‌ها و خطابه‌ها.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ج ۵ / م ۷۰ / N ۷۰

رده‌بندی دیویی: ۷۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۴۰۸۰۹

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۳۳۴۱ - ۸۸۵۰۵۴۰۲

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

پیشگفتار.....	۷
متن یادداشت استاد رکت ، رضا داوری اردکانی.....	۱۳
۱. «زیبایی طبیعت» یا «طبیعت زیبایی»: «نقد افلاطون بر رئالیسم در هنر».....	۱۵
چکیده.....	۱۷
دیالکتیک دیالوگ.....	۱۸
زیبایی «طبیعت».....	۲۷
طبیعت «زیبایی».....	۳۴
نقد «رئالیسم» در هنر.....	۴۴
نتیجه گیری.....	۵۹
کتابنامه.....	۶۱
۲. خوانش ارسطویی هگل و خوانش هگلی ارسطو در صورت بندی «اثر هنری».....	۶۵
چکیده.....	۶۷
آفرینش هنری در خوانش «هگل».....	۶۸
آفرینش هنری در خوانش «ارسطو».....	۷۲
خوانش ارسطویی هگل و خوانش هگلی ارسطو.....	۷۵
جمع بندی.....	۸۳
کتابنامه.....	۸۵

۸۷	۳. سمبولیسم از نظر هگل و سنت گرایان.....
۸۹	چکیده.....
۹۰	معنای لغوی و اصطلاحی «نماد».....
۹۲	از سمبولیسم ناآگاهانه تا سمبولیسم والا نزد هگل.....
۱۰۳	سمبولیسم از منظر سنت گرایان.....
۱۱۵	جمع بندی.....
۱۱۷	کتابنامه.....
۱۲۱	۴. زبان، کام، سانه؟ «نسبت میان زبان، هنر و شعر نزد هیدگر»....
۱۲۳	چکیده.....
۱۲۴	نسبت «زبان»، «سر» و «شعر» در مابعدالطبیعه غرب.....
۱۲۶	رَسخ و فُسح.....
۱۲۹	«شعر» ذات بنیادینا.....
۱۴۴	نتیجه گیری.....
۱۴۷	کتابنامه.....
۱۵۱	۵. تأثیر ادیان و مکتب های فلسفی.....
۱۵۱	بر سینمای عامه پسند هندوستان.....
۱۵۳	چکیده.....
۱۵۵	ویژگی های ساختاری و فنی سینمای عامه پسند هند.....
۱۶۱	خصوصیت تفکر هندی.....
۱۶۳	نگاهی اجمالی به ادیان، مکتب های فلسفی و منابع مشترک.....
۱۶۷	بازتاب آموزه های فلسفی و دینی هند در سینمای بومی و عامه پسند هندی.....
۱۷۵	دهرمه، کرمه، سمساره، ورنه، موکشه.....
۲۰۰	نتیجه گیری.....
۲۰۳	کتابنامه.....
۲۰۵	فهرست آیات.....
۲۰۷	فهرست اشعار.....
۲۰۹	نمایه.....

پیشگفتار

در پرتو پیروانی انقلاب، شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه تعالیم مقدس اسلامی، به عنوان فکر و فرهنگ متری و نجات‌بخش آدمی، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیاتی و ارزش‌های سرافراز از سویی سبب بیداری و خودبآوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌شدگان در آنان شد و از دیگر سو باعث نمایان‌تر شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکاتب بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها گشت.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظریه‌پردازی و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ دینی و باورداشت‌های رایج دینی به منظور عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری افشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی-پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود.

بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان یک نهاد

علمی- فکری حسب الامر و بر اساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) و با تلاش فراوان آیت الله علی اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و بین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی که متشکل از پنج گروه «فرهنگ پژوهی»، «مطالعات انقلاب اسلامی»، «تاریخ و تمدن»، «غرب‌شناسی» و «ادبیات اندیشه» است، در راستای ساماندهی تأملات و کاوش‌ها در خصوص تحولات فرهنگی و اجتماعی و کوشد زمینه تولید آثاری با جهت‌گیری انتقادی و بومی را در مورد مسائل و مشکلات حوزه‌های یادشده فراهم سازد.

۱. شناخت و بازپیرایی موارید مکتوب علمی اسلامی در حوزه تاریخ، تمدن، فرهنگ و هنر ایران و اسلام؛

۲. تحقیق در زمینه تحولات، مبانی و مسائل تمدن، فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی؛

۳. تحلیل و بازکاوی کاستی‌های دیرین، آسیب‌شناسی و وسعت‌کنونی و بررسی چشم‌انداز و چالش‌های آتی فرهنگ و تمدن اسلامی و ارائه راهکارهای شایسته برای احیا و ارتقای فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی و تعمیق پیوند نسل امروز با آن؛

۴. بررسی و تبیین نظری پیشینه، مبانی، اهداف و فرایند تحقق انقلاب اسلامی و مطالعه و بازشناسی مسائل و موانع انقلاب و راه‌های تحکیم اصول و توسعه آرمان‌ها و ارزش‌های متعالی آن و مصون‌سازی طبقات اجتماعی در قبال تازش فکری- فرهنگی بیگانگان؛

۵. بازشناسی ماهیت و مؤلفه‌های فکر و فرهنگ غربی و نقد و ارزیابی علمی دستاوردهای تمدن جدید، بررسی راه‌های توسعه اندیشه اسلامی و طرق

اصطیاد عناصر انسانی و عقلانی فرهنگ و تمدن دیگر ملل؛

۶. نقد آثار منتشره و آرای مطرح شده در حوزه های مطالعاتی پژوهشکده.

نوشتار حاضر که نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند جناب آقای دکتر احمد رضا معتمدی عضو هیئت علمی گروه ادبیات اندیشه پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی است، به موضوع فلسفه هنر نزد برخی از فیلسوفان گذشته، حال می پردازد.

پژوهشگر محترم دارای آثار جدی در حوزه سینمای فلسفی چون هبوط، زشت و زیبا، دهنه ای از قفس پرید، قاعده بازی و آرزایر است. بزرگان فلسفه در نقد و تحلیل آثار وی بسیار گفته و نوشته اند. وی دارای تألیفاتی در حوزه فلسفه هنر، فلسفه دین، و نظریه فیلم دینی است.

طی سال های گذشته گروه ریاضات اندیشه پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، زعم آن داشت بر این ژانر دارای در حوزه ادبیات اندیشه به مقولاتی چون هنر، فلسفه هنر، فلسفه ادبیات، و ادبیات نمایشی نیز در جنب سایر تحقیقات و پژوهش های ادبی اهتمام نماید. با تصویب موضوع پژوهشی «فلسفه فیلم» در قالب سه مجلد: دوران کلاسیک، نظریه فیلم معاصر و نظریه فیلم دینی، با پژوهش نگاری دکتر احمد رضا معتمدی عضو هیئت علمی گروه ادبیات اندیشه، و الزام ایشان به مطالعات مقدماتی در حوزه فلسفه هنر، بنا گردید تا تحقیقات مقدماتی ایشان، چنانچه داشته هایی سوزناک آرد، در قالب چند مقاله علمی-پژوهشی در اختیار انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی قرار گیرد و احتمالاً پس از ارزیابی و صلاح دید در قالب مجموعه مقالات به زیور طبع آراسته گردد.

هرچند ایشان به دلیل فرصت روبه پایان ارائه پژوهش اصلی خود در حوزه فلسفه فیلم مباحث مقدماتی فلسفه هنر را تماماً به پایان نبردند، اما ماحصل یک سال فرصت مطالعاتی، ارائه پنج مقاله در حاشیه آرای فیلسوفانی چون افلاطون، ارسطو، هگل، هایدگر، سنت گرایان و مکتب های فلسفی هندوستان بود که حاوی تأملات و یافته هایی نو در این عرصه مطالعاتی است، این

مقالات هم‌زمان در مجلات علمی- پژوهشی کشور نیز به چاپ رسید:

الف) «زیبایی طبیعت یا طبیعت زیبایی»: نقد افلاطون بر رئالیسم در هنر (فصلنامه راهبرد - مرکز تحقیقات استراتژیک)

که به واکاوی و موشکافی نقد افلاطون بر «رئالیسم» در هنر و تبیین «تحریف هنر آفرینش» و «زوال آفرینش هنری» در فرایند تقلید و بازشناسی طریقه زیبایی‌شناسی افلاطون فراتر از پارادایم ایدئالیسم می‌پردازد.

ب) «خوانش ارسطویی هگل و خوانش هگلی ارسطو در صورت‌بندی اثر دري» تاریخی فلسفه - انجمن بین‌المللی تاریخ فلسفه

که به تبیین ایند صورت‌بندی و شکل‌پذیری اثر هنری بر مبنای پدیدارشناسی روی مگر بررسی تطبیقی آن با مقوله «امکان»، «قوه» و «فعل» ارسطویی دارد.

ج) «تأثیر ادیان و کتب‌ها» فلسفی هند بر سینمای عامه‌پسند هندوستان (پژوهش‌نامه ادیان - نیم‌سالنامه ادیان و عرفان تطبیقی واحد علوم و تحقیقات)

که پدیدارشناسی فیلم‌های عامه‌پسند هند بر مبنای شناسایی توأمان رمزگان فنی- فلسفی و کالبدشکافی یک گفتار زیبایی- تناقض‌نما (عناصر فلسفی- دینی- اساطیری و زیبایی‌شناسی هنری) است.

د) «سمبولیسم از منظر هگل و سنت‌گرایان» (فصلنامه هنر - پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی) که در صدد تحلیل حقیقت «روح» و «صورت» و تجلی آن در هنر رمزی از دیدگاه آخرین فیلسوف دوران مدرن و تطبیق و تفریق آن با دیدگاه رمزشناختی سنت‌گرایان است.

ه) «زبان: کدام رسانه؟ نسبت زبان، هنر و شعر به نزدیک هایدگر» (فرهنگ و رسانه - پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی) که مقابله‌ای است با فروکاستن «هنر» به مثابه نظام ارتباطی در تفکر رسانه‌ای مدرن و نقد آن به واسطه برقراری نسبت حقیقی میان زبان- شعر و هنر در نظام فکری هایدگر.

بسیار امیدواریم که پژوهشگر گرامی پس از اتمام نگارش اثر سه جلدی

فلسفه فیلم، سایر مقالات نیمه‌تمام خود را که به حوزه‌های فلسفه هنر کانت، هوسرل، فیلسوفان اگزیستانس، پست‌مدرن و متفکران هنر اسلامی اختصاص دارد در کمترین فرصت به سامان رسانده و به محضر علاقه‌مندان و صاحب‌نظران این عرصه تقدیم نمایند؛ این چنین باد.

بر خود لازم می‌دانیم از تلاش‌های علمی و ارزشمند محقق محترم، جناب آقای دکتر احمد رضا معتمدی قدردانی و تشکر نماییم؛ همچنین از شورای علمی گروه ادبیات اندیشه و نیز ارزیابان محترم بخش‌های مختلف این تحقیق، آقایان دکتر محمدرضا عبادی، دکتر بابک علیخانی، دکتر منوچهر صدوقی‌سها، دکتر رضا داور، دکتر ابوالفضل محمدی، دکتر حسن حسینی، دکتر حمیدرضا آیت‌اللهی، دکتر ابوالفضل محمودی و دکتر محمدحسین رجبی که با ارائه نظرهای ارزشمند خود ر غنای این اثر افزودند، کمال سپاس و امتنان را داریم. از سازمان محترم انتشارات که در آماده‌سازی و چاپ اثر، مجدانه تلاش نمودند سپاسگزاریم. در خاتمه امیدواریم ناهار دیدگاه‌های خوانندگان عزیز و علاقه‌مندان، ما را در اصلاح و تکمیل این اثر و تولد آثار گرانسنگ دیگر یاری رسانند.

گروه ادبیات، اندیشه

پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی